

Przedmowa

Uchwalona 27.7.2001 r. ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 23 ze zm.) stanowi najważniejszy po Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) akt normatywny regulujący funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości sprawowanego przez sądy powszechne. Jej uchwalenie wynikało z konieczności zastąpienia nieprzystającej do porządku prawnego poprzedniej ustawy z 20.6.1984 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.).

Obowiązująca już od szesnastu lat regulacja doczekała się przeszło siedemdziesięciu nowelizacji oraz publikacji czterech teksów jednolitych. Wielokrotnie były to zmiany istotne dla funkcjonowania sądów powszechnych, ich struktury oraz organizacji, statusu oraz samorządności sędziowskiej, jak i kształcenia kadr wymiaru sprawiedliwości. Niestety, niejednokrotnie uchwalane nowelizacje miały na celu jedynie wypełnianie luk prawnych i błędów popełnionych przez działającego w pośpiechu i bez rozważenia ustawodawcę. Wprowadzane w PrUSP rozwiązania były systematycznie poddawane kontroli zgodności z Konstytucją RP. Trybunał Konstytucyjny stwierdzał niekonstytucyjność wprowadzanych w kolejnych nowelizacjach uregulowań, w tym także tych rażąco naruszających fundamentalne zasady ustrojowe demokratycznego państwa prawnego.

Niniejsze wydanie komentarza uwzględni m.in. dwie szczególnie istotne dla funkcjonowania sądów powszechnych nowelizacje, tj. ustawę z 11.5.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 1139) oraz ustawę z 12.7.2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 1452), która mimo licznych lipcowych protestów społecznych prowadzonych pod budynkami sądów powszechnych w całym kraju, została podpisana przez Prezydenta RP. Na marginesie należy przypomnieć, że w stosunku do pozostałych dwóch uchwalonych w lipcu 2017 r. ustaw, tj. ustawy z 20.7.2017 r. o Sądzie Najwyższym (druk sejmowy Nr 1727) oraz ustawy z 12.7.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy Nr 1423) Prezydent RP odmówił ich podpisania i zostały przekazane Marszałkowi Sejmu RP z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie tych ustaw przez Sejm RP.

Lipcowa nowelizacja PrUSP wprowadziła szereg fundamentalnych dla funkcjonowania sądownictwa powszechnego zmian. Do najistotniejszych należy zaliczyć m.in.: zakreślenie przesłanek przeniesienia sędziego bez jego zgody do innego wydziału (art. 22a § 4b), zmieniony tryb powoływania prezesów sądów z wyłączeniem udziału samorządu sędziowskiego (art. 23–25), możliwość odwołania prezesa i wiceprezesa sądu w toku kadencji (art. 27), zmiana wymagań oraz trybu powoływania sędziów wizytatorów (art. 37d), wprowadzenie losowego przydziału spraw (art. 47a), obniżenie wieku przejścia sędziów w stan spoczynku oraz przyznanie Ministrowi Sprawiedliwości uprawnień w zakresie wyrażania zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego (art. 69), dostęp Ministra Sprawiedliwości do akt sprawy (art. 53c). Wskazane zmiany, wbrew uzasadnieniu projektu, nie mają na celu wyeliminowania przewlekłości postępowań – stanowiącej największą bolączkę funkcjonowania sądownictwa powszechnego – a są ukierunkowane na podporządkowanie sądów powszechnych władzy wykonawczej oraz przeprowadzenie szeroko zakrojonej wymiany kadrowej. W tym też celu ustawodawca przyznał Ministrowi Sprawiedliwości szczególne kompetencje w zakresie odwoływania prezesów i wiceprezesów sądów. Na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z 12.7.2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 1452), Minister Sprawiedliwości w okresie 6 miesięcy od wejścia w życie ustawy uzyskał dodatkowe uprawnienia do arbitralnego odwoływania prezesów i wiceprezesów sądów. Z informacji medialnych oraz komunikatów Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że Minister Sprawiedliwości z tego uprawnienia wielokrotnie już skorzystał i odwołał w toku kadencji ok. 15% prezesów i wiceprezesów sądów wszystkich szczebli. Wprowadzone zmiany zapewne nie pozostaną obojętne dla gwarantującej niezawisłość sędziowską stabilności zawodowej sędziów.

Wskazane powyżej uregulowania budzą wśród sędziów, Rzecznika Praw Obywatelskich, radców prawnych i adwokatów czy środowiska akademickiego zastrzeżenia co do ich zgodności z Konstytucją RP. Zagrożenie naruszenia zasad praworządności podczas reformowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce dostrzegła także Komisja Wenecka i Komisja Europejska.

W toku prac nad niniejszym wydaniem komentarza prowadzone były prace parlamentarne nad nowym ustrojem Sądu Najwyższego oraz Krajowej Rady Sądownictwa. W efekcie tych prac uchwalono ustawę z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r. poz. 5) oraz ustawę z 8.12.2018 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 3). Na marginesie wskazać należy, że prace nad tymi ustawami prowadzone były bez ponownego

rozpatrzenia przez Sejm RP dwóch lipcowych ustaw, których podpisania odmówił Prezydent RP.

Niniejszy komentarz może stanowić przewodnik po problematyce ustroju sądów powszechnych dla studentów i absolwentów prawa przygotowujących się do egzaminów prawniczych oraz osób mających zamiar związać się zawodowo z organami wymiaru sprawiedliwości. Lektura komentarza oraz przywołanego w nim dorobku judykatury i doktryny może także stanowić doskonały wstęp do obszerniejszych opracowań z zakresu ustroju sądów powszechnych.

Bartłomiej Kotecki

Gdańsk, styczeń 2018 r.